

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2023. – Т. 48. – С. 188-196
DOI: 10.31861/mhpi2023.48.188-196

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2023. – Volume. 48. – pp. 188-196
DOI: 10.31861/mhpi2023.48.188-196

УДК 94(477.85):81'373.237]„1915/1933”

© Олег Слюсар¹

**Професійна та соціальна приналежність чернівчан першої половини ХХ століття
(на матеріалі римо-католицької книги реєстрації актів про смерть
за 1915-1933 рр. по м. Чернівці)**

У статті проведено аналіз назв професій з врахуванням професійної та соціальної приналежності чернівчан першої половини ХХ століття. Досліджено їх етимологію та проведено детальний підрахунок представників професій, представлених в Чернівцях в 1915-1933 роках.

Вперше, на основі аналізу історичного документу, а саме, метричної книги Буковини, проведено дослідження професійної та соціальної приналежності мешканців м. Чернівці першої половини ХХ століття, з'ясовано їх етимологію, кількісне та якісне співвідношення професій. Застосовано інтердисциплінарний метод дослідження з використанням історико-порівняльного, класифікаційного, систематизаційного, соціологічного та етимологічного методу дослідження. Зроблено висновок, що найбільше в згаданий період в м. Чернівці було представників робітничих професій та військовослужбовців, натомість, з огляду на специфіку джерела, історичні передумови та географічне розташування даного міста, переважають етимологічно німецькі та румунські назви професій.

Ключові слова: історія Чернівців, Буковина, соціальна структура населення, римо-католицька церква, метричні книги.

**Professional and Social Affiliation of the Residents of Chernivtsi
in the First Half of the 20th Century (Based on the Material of the Roman Catholic
Book of Registration of Death Certificates for 1915-1933 in the City of Chernivtsi)**

The article analyzes the names of professions taking into account the professional and social affiliation of the residents of Chernivtsi in the first half of the 20th century. Their etymology was studied and a detailed count of representatives of professions represented in Chernivtsi in 1915-1933 was carried out.

For the first time, based on the analysis of a historical document, namely, the metrical book of Bukovyna, a study of the professional and aristocratic affiliation of the residents of Chernivtsi in the first half of the 20th century was carried out, and their etymology, quantitative and qualitative correlation of professions was clarified. An interdisciplinary research method using historical-comparative, classification, systematization, sociological and etymological research methods was applied. The conducted studies of metric books of the first half of the 20th century with a detailed analysis of the etymological and ethnic components of the registration records of deceased residents of Chernivtsi indicate a significant advantage of representatives of working professions and military personnel over the total number of officials, managers, clergy and aristocrats.

Among the names of professions, German and etymologically German names predominate, the next step is occupied by Romanian names of professions, the third and fourth – Latin and, respectively, Polish names of professions, the fifth and sixth steps, given the specifics of the source, belong to etymologically French and Ukrainian professions.

This scientific research will be an impetus for further research, in which special attention should be paid to the historical and geographical aspect of the formation and development of Bukovyna in the 20th century in combination with the socio-cultural component of the history of Chernivtsi.

¹ Кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасних іноземних мов та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: o.slusar@chnu.edu.ua; <http://orcid.org/0000-0002-1382-3394>.

Keywords: history of Chernivtsi, Bukovyna, social structure of the population, Roman Catholic Church, metrical books.

Постановка проблеми. Специфіка даного дослідження, безсумнівно, пов'язана з новими соціальними політико-географічними реаліями, що виникли в період тривання активних бойових дій Першої світової війни та у міжвоєнний період у Східній Європі, а саме, Північній Буковині.

Перша третина ХХ століття не була найкращим періодом в історії Чернівців. Місто пережило Першу світову війну з бомбардуваннями та досить значними руйнуваннями інфраструктури, перейшло під румунське панування, утримало позицію військової твердині на перехресті торгових шляхів, що в значній мірі вплинуло на його тогочасний економічний та демографічний розвиток. Румунська держава, проводячи не надто активну політику румунізації населення, в тому числі державних актів та метричних книг, зокрема, інвестувало значні кошти в розбудову міста, поживлення торгівлі та економічний розквіт новоприєднаних територій, що, в свою чергу, зумовлювало збереження колишніх та появу „етимологічно нових” професій на даній території, натомість статистичний підрахунок представників професій надає можливість сформулювати соціотопографічну картину Чернівців в згаданій історичний період, з огляду на те, що професійна та соціальна приналежність населення тісно пов'язані з місцем його проживання та виконанням ним професійних функцій, а саме, більшість працівників залізниці, ковалів та пивоварів міста Чернівці, в тогочасний період, проживала в районі залізничного вокзалу, перукарі, вчителі, державні службовці та кондитери – в центральній частині міста.

Актуальність даної статті полягає в тому, що подібним чином, як і на початку ХХ століття, мешканці Чернівців, боронячи свою Батьківщину, змінюють свою професію на військову, що відображається та вносить свої корективи в соціологічну структуру даного міста та має безпосередній вплив на історичну, політичну і статистичну складову України та Чернівців, зокрема, як в повоєнний період початку ХХ століття, так і сьогодні. Актуальними також є соціологічні та топографічні дослідження міста Чернівці, приміром, в сусідніх державах проведено детальні соціологічні та топографічні дослідження не тільки найбільших міст, але й проводиться активний структурний аналіз окремих вулиць старовинних поселень. Чернівці також мають вулиці, що налічують декілька сотень років з різною соціотопографічною структурою, прикладом може слугувати вулиця Руська, яка, щоправда, протягом століть змінювала свою історичну назву, але в соціологічному, архітектурному та мовознавчому плані залишається цінним джерелом інформації. Цікавою для дослідників може виявитись організація в просторі середмістя пекарень, ресторанів, кондитерських та пивоварень з об'єктами торгівлі, приміром, пива в м. Чернівці. Все це впливає на соціотопографію чернівецького передмістя з прилеглими тогочасними селами чи містечками, такими як Садгора, Стара Жучка, Рогізна чи Бояни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Містознавчі дослідження Чернівців з першої половини ХХ століття є недостатньо чисельними, а соціотопографія та професійна зайнятість населення, яка безпосередньо впливала на заможність громадян у вказаний період, залишаються маловивченими до цього часу. Водночас соціальна структура населення та вплив місця його проживання стають предметом вивчення закордонних науковців. Так, наприклад, назви професій та ремісничих гільдій в середньовічних і сучасних книгах, описах дворянських маєтків і пізніших австрійських джерелах, досліджували М. Капраль² та Б. Осовський³. Питанням війтівської діяльності, суддівської гілки влади та переліку службовців міської адміністрації на західноукраїнських землях, присвятила свою працю Н. Білоус⁴.

Особливостям дослідження метричних книг та соціальним аспектам антропонімії, зокрема, присвятили свої наукові праці такі дослідники як А. Цеслікова⁵, Г. Гурни⁶ та М. Абузарова⁷. На

² Капраль М. (2012), *Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII-XVIII ст.*, Львів, 552 с.

³ Osowski B. (2017), *Nazwy wykonawców zawodów i rzemieślników w XVIII-wiecznych inwentarzach dóbr szlacheckich z terenu Wielkopolski, Białostockie Archiwum Językowe*, nr 17, Białystok, s. 181–192.

⁴ Biłous N. (2017), *Urzednicy miejscy Łucka w XV-XVII wieku*, Wydawnictwo Naukowe GRADO, Toruń, 111 s.

⁵ Cieślíkowa A. (1996), *Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych, Onomastica*, № 41, Kraków, s. 5–19.

⁶ Górny H. (2013), *Nazwy własne w piśmiennictwie pamiętnikarskim XIX wieku. Perspektywa funkcjonalno-tekstologiczna*, Kraków, 255 с.

особливу увагу заслуговує дослідження чернівецького дослідника І. Піддубного⁸, в якому зокрема детально проаналізовано економічний розвиток Буковини та міста Чернівці.

Дослідження історії Чернівців минулих століть, особливо ті, що проводяться на підставі тогочасних актів реєстрації цивільного стану, стають важливим джерелом для досліджень соціологів, істориків чи мовознавців⁹, водночас вичерпний перелік назв професій та приналежності до певних соціальних груп міститься в метричній книзі римо-католицької парафії м. Чернівці, яка стала основою для проведення даного дослідження. Дана метрична книга зберігається в Державному архіві Чернівецької області за номером Ф. № 1245, Оп. № 14, Справа № 35, на 232 двосторонніх аркушах, під назвою *Книга реєстрації актів про смерть за 1915-1933 рр. по м. Чернівці*¹⁰.

Метою статті є дослідження професійної та соціальної приналежності чернівчан на основі аналізу книги поховань римо-католицької парафії міста Чернівці за 1915 – 1933 роки. **Завдання статті:**

- охарактеризувати *Книгу реєстрації актів про смерть за 1915-1933 рр. по м. Чернівці* як історичне джерело;
- визначити головні групи зазначених в ній професій та соціальних груп за етимологічним та етнічним критеріями;
- встановити і охарактеризувати соціальну структуру римо-католицької спільноти Чернівців 1915-1935 рр. – аристократії (шляхти), чиновників, духовенства, робітників та військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перша світова війна 1914-1918 рр. стала останнім викликом для Австро-Угорської монархії та її збройних сил, в результаті якого промисловості Буковини та Чернівців, зокрема, було завдано значних збитків¹¹. Незважаючи на це, нова румунська влада розпочала активне залучення капіталу зі Старої Румунії для відновлення новопрієднаних земель. Станом на 1919 р. на Буковині нараховувалось вже 210 фабрично-заводських підприємств, у 1927 р. – 295, 1937 р. – 313. Більшість підприємств була невеликою, з кількістю робітників від 10-15 до 40-50 та службовців – від 2 до 10. Всього на промислових підприємствах Буковини було зайнято: в 1919 р. – 7248, 1927 р. – 12981, 1937 р. – 17718. Основна частина промислових підприємств була сконцентрована в Північній Буковині¹² та Чернівцях, зокрема. Бурхливий ріст промислового потенціалу, а разом із ним розвиток освітньої, культурної та політичної галузі Буковини, знаходили своє відображення в соціальній та демографічній площині цього краю.

Метричні книги римо-католицької парафії м. Чернівці XVIII-XX ст., які зберігаються в архівах Чернівецької області та за кордоном, складено із дотриманням Римського ритуалу з 1614 року, аналогічно до православного Требника 1646 р., який ввів норми для відправ щодо таїнства хрещення, вінчання, оливопомазання, поховання, а також основи для ведення літургійних книг за Римським обрядом католицької Церкви. Його адаптацією за землях східної Європи став Пйотрковський ритуал з 1621 року, норм якого дотримувались також у Львівській римо-католицькій архідієцезії та місті Чернівці, зокрема¹³.

⁷ Абузарова М. (2013), Метричні книги – джерельна база ономастичних досліджень (на прикладі парафій Східної Галичини), *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. I: 2013, pp. 5–9.

⁸ Піддубний І. (1998), Північна Буковина і Хотинщина в складі королівської Румунії (1918-1940 рр.). *Буковина: історичний нарис*. Зелена Буковина, Чернівці, с. 223-250.

⁹ Слюсар О. (2005), *Словник буковинських прізвищ*, Рута, Чернівці, 2005, 432 с.

¹⁰ Книга реєстрації актів про смерть за 1915-1933 рр. по м. Чернівці, Державний архів Чернівецької області Ф. № 1245, Оп. № 14, Справа № 35, 232 арк.

¹¹ Заполовський В., Осачук С. (1998), *Слідами забутої війни в Буковині військово-історичний нарис, воєнні могили Першої світової війни в Північній Буковині, догляд воєнних могил*. Молодий буковинець, Чернівці, с. 7.

¹² Піддубний І. (1998), Північна Буковина і Хотинщина в складі королівської Румунії (1918-1940 рр.). *Буковина: історичний нарис*. Зелена Буковина, Чернівці, с. 231.

¹³ Слюсар О. Ф. (2009), Прізвищеві назви Буковини кінця XVIII – середини XIX ст. (на матеріалі метричних книг римо-католицької парафії міста Чернівці 1777 – 1869 рр.), *Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс*, Вип. 484, с. 123–125.

Метрична книга, охоплена даною статтею, має класичну структуру, а саме, таблиця з наступною інформацією у восьми стовпчиках:

1. Порядковий номер запису (*Numerus*);
2. День смерті (*Dies mortis*) з зазначенням місяця;
3. День поховання (*Dies sepulturae*) з відміткою про місяць смерті;
4. Номер будинку (*Nr. Domus*) із зазначенням вулиці чи мікрорайону міста в якому проживала померла особа та де переважно займалася своєю діяльністю;
5. Ім'я та прізвище померлого (*Nomen et Cognomen Mortui*) з відомостями щодо законності перебування в шлюбі чи законності померлої малолітньої дитини, відміткою про професію чи аристократичний титул померлого, або другого члена подружжя, місця народження померлого, а також інформацією про те, хто провів обряд поховання;
6. Стать (*Sexus*);
7. Вік (*Aetas*);
8. Причина смерті, хвороба (*Morbus*).

Додатково на кожній сторінці зазначався рік (*Annus*) та порядковий номер сторінки (*pag., pagina*) метричної книги.

На жаль, дана метрична книга, незважаючи на досить хороший стан збереження первісного стану сторінок та чорнил, якими вносились інформація, що дозволяє провести відповідні дослідження, втратила свою первісну оригінальну обкладинку, яка б вказувала на точну назву даної метричної книги мовою оригіналу. Але, на підставі інформації, яка в ній знаходиться, а також загальноприйнятого поділу метричних книг в римо-католицьких парафіях ХХ століття, можна стверджувати, що це книга поховань (*Liber Sepulorum*), а не книга померлих (*Liber Mortuorum*), за римо-католицьким обрядом з відповідним проведенням богослужіння чи виключно обряду поховання, який був у ті часи важливою складовою Ритуалу з благословення померлих. Про те, що це книга поховань може також свідчити назва рубрик таблиці та інформація, яка в них знаходиться, між іншим, назва рубрики (стовпчика) реєстраційної таблиці *Dies sepulturae* (укр. *день поховання*) та скорочення у відомостях про особу, яка провела обряд поховання: *Sep. A. Grabowski vic. gen., Spl. Krukowski coop.* та ін.

За структурним критерієм дану метричну книгу важко порівнювати з іншими аналогічними книгами решти римо-католицьких парафій Австро-угорської імперії та Румунського королівства, з огляду на те, що до наших днів збереглася незначна кількість цих унікальних книг. Незважаючи на це, в даній метричній книзі дотримано табличної форми ведення реєстраційних записів та внесення додаткової інформації про померлого, тобто норм, введених після приєднання Буковини до Австрійського цесарства в 1776 році.

Спосіб ведення аналізованої книги поховань, її зовнішній вигляд, система засвідчення записів подібні до загальноприйнятих тогочасних норм, а саме, записи вносилися хронологічно, з можливим залученням інформації про перевезення тіла померлого з іншої місцевості (наприклад, місця смерті солдата чи перевезення та захоронення мешканця Чернівців в родинній усипальні), які протягом століть не змінювались.

Варто зазначити, що мова, використана для ведення даної метричної книги, латинська з елементами польської, німецької та румунської мов. Важливо також вказати на використання фонетичної і графічної варіативності внесення інформації в аналізованих джерелах, натомість авторство реєстраційних записів відповідає записам тогочасних отців, катехетичних та парафіяльних службовців римо-католицької церкви м. Чернівці.

Хронологічно римо-католицька Книга реєстрації актів про смерть за 1915-1933 рр. по м. Чернівці поділена на 19 частин, кожній з яких відповідає окремий календарний рік з поділом на місяці та наскрізною нумерацією. В першій частині, тобто за 1915 рік, знаходимо 629 реєстраційних записів, за 1916 рік – 549, за 1917 рік – 444, за 1918 рік – 544, за 1919 рік – 410, за 1920 рік – 411, за 1921 рік – 391, за 1922 рік – 385, за 1923 рік – 341, за 1924 рік – 353, за 1925 рік – 282, за 1926 рік – 326, за 1927 рік – 365, за 1928 рік – 355, за 1929 рік – 381, за 1930 рік – 288, за 1931 рік – 295, за 1932 рік – 316, за 1933 рік – 317 реєстраційних записів. Загалом, в період з січня 1915 року по грудень 1933 року в римо-католицькій парафії м. Чернівці проведено 7382 обряди поховання щодо померлих осіб. Частина метричних записів не містить інформацію про приналежність до професії померлого, або його батьків чи другого з членів подружжя.

Зі всього проаналізованого матеріалу, тобто з 7382 реєстраційних записів, тільки у 4307 вказано назви професій чи аристократичних титулів, які, з огляду на етимологічну та етнічну складову, можна поділити на наступні групи:

1) латинські та етимологічно латинські назви – до яких належить 149 назв професій і аристократичних титулів Чернівчан, що відповідає 2381 записам в метричних книгах. Найпопулярніші серед них це: лат. *murarius* (385 записів) – укр. муляр, лат. *mercenarius* (181 записи) – укр. найманий працівник та лат. *miles* (180 записів) – укр. солдат. Найменш популярні: лат. *vicarius* (1 запис) – укр. вікарій, лат. *lavatrix* (1 запис) – укр. прачка, лат. *bernarius* (1 запис) – укр. в'язальник, нанизувач та ін. Серед аристократичних титулів латинською мовою реєструємо: лат. *baronus*, *baro* (2 реєстраційні записи) – укр. барон;

2) румунські та етимологічно румунські назви – до яких належить 156 назв професій і аристократичних титулів Чернівчан, що відповідає 1477 реєстраційним записам в метричних книгах. Найпопулярніші серед них це: рум. *functionar* (297 записів) – укр. чиновник, рум. *zidar* (180 записів) – укр. муляр, каменярь та рум. *lucrator* (93 записи) – робітник. Найменш популярні: рум. *moasa* (1 запис) – укр. акушерка, рум. *olar* (1 запис) – укр. гончар, рум. *cersetoare* (1 запис) – укр. жебрак та ін.;

3) німецькі та етимологічно німецькі назви – до яких належить 190 назв професій і функцій Чернівчан, що відповідає 354 реєстраційним записам в метричних книгах. Найпопулярніші серед них це: нім. *der Portier* (13 записів) – укр. портьє, швейцар, нім. *der Monteur* (11 записів) – монтер та нім. *der Korbflechter* (6 записів) – укр. в'язальник кошиків. Найменш популярні: аристократичний титул нім. *der Ritter* (4 записи) – укр. лицар, рицар, нім. *der Musiklehrer* (1 запис) – укр. вчитель музики, нім. *der Sattler* (1 запис) – укр. ременярь, лимар, шорник та ін.;

4) польські та етимологічно польські назви – до яких належить 27 назв професій і функцій Чернівчан, що відповідає 37 записам в метричних книгах. Відносно популярні: пол. *szofer* (3 записи) – укр. водій, пол. *kowal* (3 записи) – укр. коваль, пол. *pracza* (2 записи) – укр. прачка, а також менш популярні пол. *bistor* (1 запис) – укр. ткач кримпленових виробів, пол. *kominiarz* (1 запис) – укр. сажотрус та ін.;

5) французькі та етимологічно французькі назви – до яких належить 8 назв професій і функцій Чернівчан, що відповідає 13 записам в метричних книгах. Відносно популярні: фр. *visiteur* (4 записи) – укр. візитер, фр. *fabricant* (3 записи) – укр. виробник, промисловець, а також менш популярні фр. *chauffeur* (1 запис) – укр. водій, фр. *cantonnier* (1 запис) – укр. дорожній ремонтник та ін.;

6) з огляду на специфіку джерела досліджень та географічне розташування Чернівців, етимологічно словацькі та українські назви професій є найменш численними. В нашому матеріалі знаходимо одну етимологічно словацьку назву професії з регіональним суфіксом турецького походження *-daş*: *zemandaş* (від слов. *zeman*) – укр. землевласник, а також дві етимологічно та фонетично українські професії: *postear* – укр. поштар і *bodnar* – укр. боднар;

7) в аналізованих метричних книгах знаходимо також нечисленну групу – 29 назв професій, що відповідає 40 реєстраційним записам, етимологічне походження неможливо встановити та які можуть також бути регіоналізмами, тобто фонетичним використанням формантів на місцевому рівні, або, з огляду на специфіку джерела, графічною реалізацією окремим реєстратором запису назв деяких професій: *Austreicher*, *birjar*, *birtaş*, *boianger*, *bona de copii*, *busătae*, *fânpier*, *hardi*, *elimenoris*, *corresi foremasure*, *covacin casatorit*, *desenator princ. C. F. R.*, *nomaricie*, *gropar*, *incessant*, *magarius rucister*, *Magarum anficher*, *Bahn-Magyarium*, *pedel la liceul*, *Fiakerkentocher*, *Finanzpraetoberanf.*, *k. J. Stabsprofoss*, *Naumlernobruner*, *Rulturingeneur*, *Telegramfscher*, *Uniwersitätsiberpedel*, *Weisnüherm*, *c. r. offirationum in pensione*.

На відміну від середньовічних традицій, Чернівецьке суспільство початку ХХ ст., не було чітко ієрархізоване та поділене на 3 соціальних стани: ті, хто воює, молиться і працює, тобто шляхта, духовництво та плебс, а в межах кожного з них існувала певна градація¹⁴. В аналізованому нами джерелі шляхта, тобто власники аристократичних титулів, складає тільки незначний відсоток – близько 0,2% від загалу, натомість її місце в ієрархії зайняли чиновники та управлінці: рум. *functionar* – укр. службовець, нім. *der Amstdiener* – укр. державний службовець, нім. *der Landesofficial* – укр. чиновник крайової установи, нім. *der Regierungskanzelist* – укр. урядо-

¹⁴ Капраль М. (2012), *Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII-XVIII ст.*, Львів, с. 263.

вий секретар, нім. *der Oberregierungsrat* – укр. старший урядовий службовець, нім. *der Verwalter* – укр. управляючий, лат. *officialis* – укр. чиновник, лат. *revidens* – укр. ревізор та інші – близько 32% від загалу.

Духівництво в ієрархії чернівецьких професій також представлено незначним відсотком, це наступні загальні назви: лат. *sacerdotis* – укр. священик, лат. *vicarius generalis* – укр. головний вікарій, лат. *decanus et parohus* – укр. декан і пастор, рум. *sora* – укр. сестра-монахиня, рум. *sălugărița* – укр. черниця та інші – близько 0,3% від загалу чернівчан, які померли та були поховані в згаданий період в м. Чернівці.

Основну та найважливішу функцію в формуванні реєстраційних записів метричних книг, а також інформації, яка знаходиться в нашій метричній книзі, що охоплює 1915 – 1933 роки, виконували і безпосередньо проводили чин поховання в римо-католицькій парафії міста Чернівці в даний період:

- 1915 рік – *Emil (Aemilianus) Welisch coop.* (лат. *cooperator* – укр. співпрацівник), *Witek coop.*, *Josephus Krukowski coop.*, *Dr. Josephus Schmid Praelatus* (для високого рангу чиновників, аристократів та членів їх сімей), з липня 1915 року – *Jakubowski coop.*, з вересня 1915 – *Dr. Lucianus Tokarski coop.*;

- 1916 рік – *Emil Welisch coop.*, *Krukowski coop.*, *Dr. Lucianus Tokarski coop.*, з квітня 1916 року – *Victor Ostrowski coop.*, в червні 1916 р. – *Carolus Kizik*;

- 1917 рік – *Josephus Krukowski coop.*, *Victor Ostrowski coop.*, *Emil (Aemilianus) Welisch coop.*, *Krukowski coop.*, *Dr. Josephus Schmid Praelatus* (для високого рангу для високого рангу чиновників, аристократів та членів їх сімей);

- 1918 рік – *Emil (Aemilianus) Welisch coop.*, *Josephus Krukowski coop.*, з січня 1918 р. – *Josephus Łuczko catech. gimn.*, *Dr. Josephus Schmid Praelatus* (для високого рангу для високого рангу чиновників, духовенства, аристократів та членів їх сімей), з вересня 1918 р. – *Ignatius Kukla coop.*, з жовтня 1918 р. – *Dr. Wyszynski Michael coop.*, в червні 1918 р. – *Thomas Tkaczuk feldkurat.* (для солдатів в польовому госпіталі);

- 1919 рік – *Emil (Aemilianus) Welisch coop.*, *Ignatius Kukla coop.*, *Dr. Wyszynski Michael coop.*, *Dr. Josephus Schmid Praelatus* (для високого рангу для високого рангу чиновників, духовенства, аристократів та членів їх сімей);

- 1920 рік – *Emil (Aemilianus) Welisch coop.*, *Ignatius Kukla coop.*, *Dr. Wyszynski Michael coop.*, *Dr. Josephus Schmid Praelatus* (для високого рангу для високого рангу чиновників, духовенства, аристократів та членів їх сімей), *Casimirus Jakubowski coop.*, з грудня 1920 р. – *Joannes Reitmajer coop.*;

- 1921 рік – *Dr. Wyszynski Michael coop.*, *Joannes Reitmajer coop.*, *Dr. Josephus Schmid Praelatus* (для високого рангу для високого рангу чиновників, духовенства, аристократів та членів їх сімей), *Dr. Wyszynski Michael coop.*, *Ignatius Kukla coop.*, *Josephus Lipski Superior – S. J.* (для Alexander Opolski, professor paedagogii polon.), *Emil (Aemilianus) Welisch coop.*, з листопада 1921 р. – *Joannes Nowicki coop.* та *Praelatus Clem. Swoboda*;

- 1922 рік – *Ignatius Kukla coop.*, *Joannes Reitmajer coop.*, *Joannes Nowicki coop.*, з січня 1922 р. – *Sigismundus Mück coop.*, *Praelatus Clem. Swoboda*, *Josephus Łuczko prof. gimn.*;

- 1923 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ignatius Kukla coop.*, *Joannes Nowicki coop.*, з вересня 1923 р. – *Andreas Łukasiewicz*;

- 1924 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ignatius Kukla coop.*, *Joannes Nowicki coop.*, *Josephus Lipski Superior*, *Josephus Łuczko Prof.*, з жовтня 1924 р. – *Franciscus Wołoszczuk coop.*, з листопада 1924 р. – *Hugonis Schüttler*;

- 1925 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ignatius Kukla coop.*, *Franciscus Wołoszczuk coop.*, з січня 1925 р. – *Sigismundus Mück cat.*, з липня 1925 р. – *Pater Fr. Hübner*, з жовтня 1925 р. – *prof. Hugonis Schüttler*;

- 1926 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ignatius Kukla coop.*, *Josephus Łuczko Prof.*, *Sigismundus Mück catecheta*;

- 1927 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ignatius Kukla coop.*, *Josephus Łuczko Prof.*, *Sigismundus Mück catecheta*, *Praelat Cl. Swoboda*, з жовтня 1927 р. – *Ruphinus Weiss coop.*;

- 1928 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Josephus Łuczko Prof.*, з січня 1928 р. – *P. Fahrenkopf S. J.*, *Ruphinus Weiss coop.*, *Sigismundus Mück*, з жовтня 1928 р. – *P. Koska Josephus Sup. S. J.*, з листопада 1928 р. – *Adalbertus Grabowski coop.*;

- 1929 рік – *Ruphinus Weiss coop.*, *Joannes Reitmajer coop.*, *Adalbertus Grabowski coop.*, з квітня 1929 р. – *Ph. Bibrzycki C. M.*, з червня 1929 р. – *P. Joannes Bieda S. J.*, *Josephus Łuczko Prof.*, *P. Koska Josephus Sup. S. J.*;

- 1930 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ph. Bibrzycki C. M.*, *Adalbertus Grabowski coop.*, *Emil Welisch coop.*, *Josephus Łuczko Prof.*, *Joannes Reitmajer coop.*, *prof. Hugonis Schüttler*, з грудня 1930 р. – *M. Gieszczykiewicz C. M.*;

- 1931 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ph. Bibrzycki C. M.*, *M. Gieszczykiewicz C. M.*, *Emil Welisch coop.*, *Adalbertus Grabowski coop.*, в жовтні 1931 р. – *A. Botkowski coop.*;

- 1932 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ph. Bibrzycki C. M.*, *M. Gieszczykiewicz C. M.*, *Emil Welisch coop.*, *Adalbertus Grabowski coop.*, *Josephus Łuczko Prof.*, *P. Koska Josephus Sup. S. J.*;

- 1933 рік – *Joannes Reitmajer coop.*, *Ph. Bibrzycki C. M.*, *M. Gieszczykiewicz C. M.*, *Adalbertus Grabowski coop.*, *Josephus Łuczko Prof.*, в червні 1933 р. – *Szurgot Josephus*, *Emil Welisch coop.*

Найбільша та найпродуктивніша соціальна група простолюдю, представлена в даній метричній книзі назвами робітничих професій та військовослужбовцями як вищого, так і нижчого рангу, що складає близько 67,5% від загалу. Серед робітничих професій варто виокремити такі назви ремісників як: лат. *sartor* – укр. кравець, лат. *pictor* – укр. художник, лат. *doliarius* – укр. бондар, лат. *sutor* – укр. швець, нім. *der Damenschneider* – укр. кравець жіночого одягу, нім. *der Faßbinder* – укр. бондар, нім. *der Gerber* – укр. кушнір, нім. *der Schuhmacher* – укр. чоботар, нім. *der Steinmetzmeister* – укр. каменярь, нім. *der Tischler* – укр. столяр, рум. *cișmar* – укр. чоботар, рум. *cojocar* – укр. кушнір, рум. *dogar* – укр. бондар, рум. *dulgher* – укр. столяр, рум. *olar* – укр. гончар та інші. Детальний аналіз згаданих робітничих професій вказує на перевагу ремісничих професій, рідше представників мистецьких професій: художники, музики, циркульники; побутових професій: миловари, аптекарі, палітурники та пекарі. На сторінках аналізованої метричної книги знаходимо також робітників нижчого рангу: візників, колісників, водноносів, слуг, а також є жебраки і повії.

Натомість серед назв військових професій на увагу заслуговують: лат. *miles* – укр. солдат, нім. *der Feldmarschalleutnant* – укр. фельдмаршал-лейтенант, нім. *der Fähnrich* – укр. прапорносець, фенрих, прапорщик, нім. *der Unteroffizier* – укр. унтерофіцер, рум. *soldat* – укр. солдат, рум. *plutonier* – укр. старшина, рум. *colonel* – укр. полковник та інші.

Ріст мілітарної функції міста, яке в той час виконувало важливу прикордонну функцію Австро-угорської імперії¹⁵, а пізніше Румунського королівства, був чинником, який вплинув не тільки на архітектуру, культуру та економіку, але й на соціальну структуру міста. В нашій метричній книзі знаходимо значну кількість військових та споріднених професій, приміром, в 1915 році в аналізованому джерелі, є 121 реєстраційний запис неохоплений наскрізною нумерацією, з латинською позначкою *miles* – укр. *солдат*, рідше німецькою *Militär* (від нім. *der Militär* – укр. солдат), що складає майже 20% від загалу, тобто з 508 нумерованих записів про смерть та 629 загалу реєстраційних записів в 1915 році.

В наступному 1916 році ситуація, разом із подіями на фронті, дещо змінилася. На фоні відносного зниження активності бойових дій під час Першої світової війни на даній ділянці фронту, потраплянням значної кількості австрійських солдатів в російський полон та значного зменшення кількості похованих солдатів в м. Чернівці, яких були вже було охоплено наскрізною нумерацією в метричних книгах, реєструємо дещо менше число солдатів, які загинули в результаті воєнних дій, тобто на фоні зниження загального числа померлих Чернівчан 54 нумерованих записи про смерть, що складає майже 10% від 549 загального числа реєстраційних записів.

Варто також зазначити, що в згаданому 1916 році, найбільше австро-угорських солдатів, які загинули в результаті бойових дій, знаходимо в червні згаданого року, тобто 37 з 54 реєстраційних записів, що є безпосереднім відображенням картини бойових дій на південно-східній

¹⁵ Першу світову війну прифронтова Буковина та її столиця місто Чернівці, зустріли в складі Австро-угорської імперії в статусі окремого коронного краю – Герцогства Буковини, проте, вже на початку вересня 1914 року, Чернівці ненадовго перейшли до рук росіян, щоб з середини лютого 1915 році знову повернутись у лоно Габсбургів. Натомість в червні 1916 року, в результаті Брусилівського прориву, Чернівці знову потрапляють під панування російської військової адміністрації. Вже 3 серпня 1917 року Буковину, разом з її столицею Чернівцями, було визволено з-під трьох російської окупації, в результаті чого до листопада 1918 року, вона належала до Австро-угорської імперії.

арені Першої світової війни, а саме, на фоні російського наступу, у зазначений період, під керівництвом генерала І. Брусилова на Буковині.

Наступний 1917 рік у метричних книгах відзначився подальшим зменшенням кількості померлих римо-католицької конфесії в м. Чернівці, в тому числі військових, з 444 загалу реєстраційних записів 441 охоплено наскрізною нумерацією. В даному календарному році знаходимо вже тільки 10 реєстраційних записів з латинською позначкою *miles* та 1 запис з позначкою *Infanterist* (від нім. *der Infanterist* – укр. *піхотинець*), тобто загалом 11 солдатів, яких було поховано на чернівецькому кладовищі за римо-католицьким обрядом.

З огляду на завершення Першої світової війни, за 1918-1920 роки зареєстровано тільки 14 солдатів, які померли в Чернівцях, або були перевезені на Батьківщину до Чернівців для поховання. Починаючи з 1921 роки почалась поступова румунізація метричних книг, тобто поступово назви професій та аристократичних титулів Чернівчан реєстратори почали вказувати румунською мовою, приміром, за 1921 рік знаходимо тільки 3 реєстраційні записи з похованнями солдатів і всі вони румунською мовою: рум. *colonel* – укр. *полковник* (2 реєстраційні записи) та рум. *locotenent* – укр. *лейтенант* (1 реєстраційний запис). Натомість в 1933 році, тобто останньому році реєстраційних записів даної метричної книги, не знаходимо жодного солдата, який би був похований в Чернівцях за римо-католицьким обрядом та варто також зазначити, що в згаданий період всі професії зазначалися вже державною, румунською мовою.

Висновки. Таким чином, застосування загальнонаукових, джерелознавчих та компаративістичних методів уможливило отримання соціальної картини з історії міста Чернівці першої половини ХХ століття. Детальний аналіз представників професій та соціальних груп міста, стратифікація мешканців щодо заможності і порівняння цих даних в згаданий період, вказує на те, що найбільше серед римо-католицької спільноти м. Чернівці в 1915 – 1933 р. було представників робітничих професій та військовослужбовців (67,5%), на другому місці – чиновники та управлінці (32%), далі – представники духовництва (0,3%) та аристократії (0,2%).

Проведені нами дослідження метричних книг першої половини ХХ століття з детальним аналізом етимологічної та етнічної складової реєстраційних записів померлих мешканців м. Чернівці, вказують на значну перевагу представників робітничих професій та військовослужбовців над загальним числом чиновників, управлінців, священнослужителів та аристократів.

Серед назв професій переважають німецькі та етимологічно німецькі назви, наступну сходинку займають румунські назви професій, третю та четверту – латинські та, відповідно, польські назви професій, п'ята та шоста сходинка, з огляду на специфіку джерела, належить до етимологічно французьких та українських професій.

Дана наукова розвідка стане поштовхом для подальших досліджень, особливу увагу в яких варто звернути на історико-географічний аспект формування та розвитку Буковини в ХХ столітті в поєднанні з соціокультурною складовою історії м. Чернівці.

Список джерел

1. Абузарова М. (2013), Метричні книги – джерельна база ономастичних досліджень (на прикладі парафій Східної Галичини), *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. I: 2013, pp. 5–9.
2. Заповольський В., Осачук С. (1998), *Слідами забутої війни в Буковині військово-історичний нарис, воєнні могили Першої світової війни в Північній Буковині, догляд воєних могил*. Молодий буковинець, Чернівці, 47 с.
3. Капраль М. (2012), *Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII-XVIII ст.*, Львів, 552 с.
4. Книга реєстрації актів про смерть за 1915-1933 рр. по м. Чернівці, Державний архів Чернівецької області Ф. № 1245, Оп. № 14, Справа № 35, 232 арк.
5. Піддубний І. (1998), Північна Буковина і Хотинщина в складі королівської Румунії (1918-1940 рр.), *Буковина: історичний нарис*, Зелена Буковина, Чернівці. С. 223–250.
6. Слюсар О. Ф. (2005), *Словник буковинських прізвищ*, Рута, Чернівці, 432 с.
7. Слюсар О. Ф. (2009), Прізвищеві назви Буковини кінця XVIII – середини XIX ст. (на матеріалі метричних книг римо-католицької парафії міста Чернівці 1777 – 1869 рр.), *Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс*. Вип. 484. С. 123–125.
8. Biłous N. (2017), *Urządnicy miejscy Łucka w XV-XVII wieku*, Wydawnictwo Naukowe GRADO, Toruń, 111 s.

9. Cieślíkowa A. (1996), *Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych*, „*Onomastica*” 41, Kraków 1996, c. 5–19.
10. Górny H. (2013), *Nazwy własne w piśmiennictwie pamiętnikarskim XIX wieku. Perspektywa funkcjonalno-tekstologiczna*, Kraków, 255 s.
11. Osowski B. (2017), Nazwy wykonawców zawodów i rzemieślników w XVIII-wiecznych inwentarzach dóbr szlacheckich z terenu Wielkopolski, *Białostockie Archiwum Językowe*, Nr 17, Białystok, s. 181–192.

References:

1. Abuzarova M. (2013), Metrychni knyhy – dzherelna baza onomastychnykh doslidzhen (na prykladni parafii Skhidnoi Halychyny), *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. I: 2013, pp. 5–9.
2. Zapolovskyi V., Osachuk S. (1998), *Slidamy zabutoi viiny v Bukovyni viiskovo-istorychnyi narys, voienni mohyly Pershoi svitovoi viiny v Pivnichnii Bukovyni, dohliad voienykh mohyl*. Molodyi bukovynets, Chernivtsi, 47 s.
3. Kapral M. (2012), *Liudy korporatsii: Lvivskiy shevskiy tsekh u XVII-XVIII st.*, Lviv, 552 s.
4. Knyha reiestratsii aktiv pro smert za 1915-1933 rr. po m. Chernivtsi, Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoj oblasti F. № 1245, Op. № 14, Sprava № 35, 232 ark.
5. Piddubnyi I. (1998), Pivnichna Bukovyna i Khotynshchyna v skladi korolivskoi Rumunii (1918-1940 rr.), *Bukovyna: istorychnyi narys*, Zelena Bukovyna, Chernivtsi. S. 223–250.
6. Sliusar O. F. (2005), *Slovnyk bukovynskykh pryzvyshch*, Ruta, Chernivtsi, 432 s.
7. Sliusar O. F. (2009), Prizvyshchevi nazvy Bukovyny kintsia XVIII – seredyiny XIX st. (na materialy metrychnykh knyhy rymo-katolytskoi parafii mista Chernivtsi 1777 – 1869 rr.), *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Romano-slovianskyi dyskurs*. Vyp. 484. S. 123–125.
8. Biłous N. (2017), *Urzędnicy miejscy Łucka w XV-XVII wieku*, Wydawnictwo Naukowe GRADO, Toruń, 111 s.
9. Cieślíkowa A. (1996), *Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych*, „*Onomastica*” 41, Kraków 1996, c. 5–19.
10. Górny H. (2013), *Nazwy własne w piśmiennictwie pamiętnikarskim XIX wieku. Perspektywa funkcjonalno-tekstologiczna*, Kraków, 255 s.
11. Osowski B. (2017), Nazwy wykonawców zawodów i rzemieślników w XVIII-wiecznych inwentarzach dóbr szlacheckich z terenu Wielkopolski, *Białostockie Archiwum Językowe*, Nr 17, Białystok, s. 181–192.